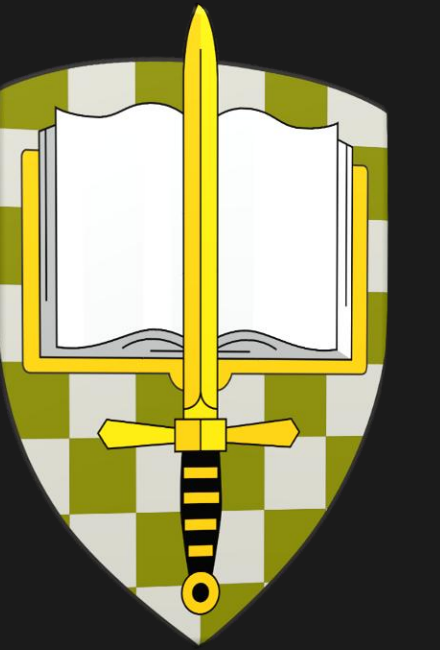

Vliv teploty na texturu vybraných trvanlivých potravin pro vojenské použití

Effect of temperature on the texture of selected food components for military use

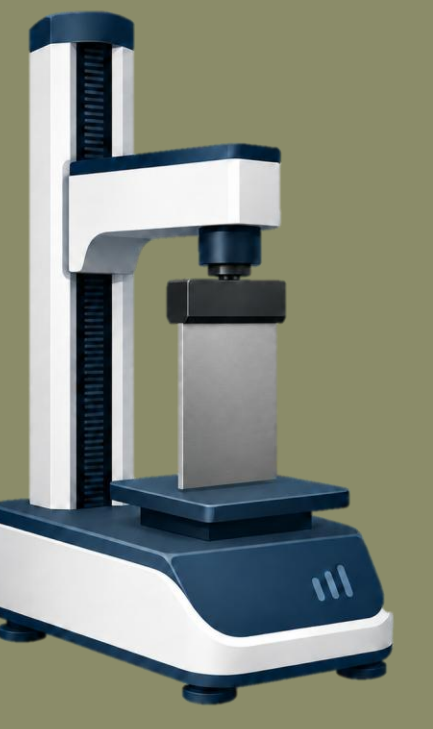

Úvod

- Bojové potravinové dávky (BPDi) a potravinové přídavky slouží k rychlému zajištění energetického příjmu při intenzivní fyzické a environmentální zátěži, zejména v situacích s omezenou dostupností pestré čerstvé stravy. Přestože je jejich nutriční složení pečlivě optimalizováno, mechanické vlastnosti bývají obvykle hodnoceny pouze za standardních laboratorních podmínek, které neodpovídají reálnému polnímu použití.
- Tato práce hodnotí mechanické chování vybraných potravin v teplotním rozmezí -18 až 40 °C pomocí texturometrických testů ve spojení s vícerozměrnou statistickou analýzou.
- Cílem bylo posoudit teplotní stabilitu vzorků, identifikovat kritické změny textury a formulovat prakticky využitelná doporučení pro logistiku i konzumaci v polních podmínkách.

Metodika

- Vzorky: **ovoce** (sušené a lyofilizované mango, švestky), **tyčinky** (musli, čokoládové, se sušenkou, proteinové), **maso** (hovězí sušené a lyofilizované) vybrané dle aktuální nabídky BPDi a přídavků v AČR
- Teploty měření: -18 °C, 0 °C, 15 °C, 25 °C a 40 °C (rozsah použití v poli)
- **Texturometrie TA.XTplus 100** (testy řezu HDP/BS, průnik slupkou SMS P/3, texturní profilová analýza SMS P/20), Stable Micro Systems Ltd., UK
- Program Exponent, statistické vyhodnocení

Vzorek	-18	0	15	25	40
Hofká čokoláda 25 g	26 633	17 743	15 085	16 139	NM
Hofká čokoláda 35 g	42 184	33 404	28 783	23 147	NM
Müsli tyčinka	30 855	37 828	13 906	16 168	15 466
Proteinová tyčinka BPDi	68 340	23 848	13 796	14 930	35 959
Proteinová tyčinka Lidl	26 383	17 067	7 778	5 014	3 141
Proteinová tyčinka Vilma	6 551	5 772	2 847	2 480	1 671
Snickers	31 787	19 007	7 353	4 293	3 438

Tyčinka Snickers
- tuhá v mrazu, vyšší komfort při teplejší konzumaci, nárůst lepivosti

Tyčinka Vilma
- dělení po jednotlivých vrstvách, nízká maximální síla i práce řezu

Proteinová tyčinka BPDi
- vysoký odpor při řezu v extrémních podmínkách (-18 a 40 °C)

Čokoláda
- rychlý, křehký lom, omezená použitelnost v teple

Proteinová tyčinka (komerční)
- tužší v mrazu, s teplotou roste deformovatelnost a lepivost

Müsli tyčinka
- kompaktní, špatně dělitelná, stabilnější se změnou teplot

Pořadí podle mediánů maximální řezné síly a práce (nižší hodnota = snazší dělení)

Provedené testy: řez skrz vzorek

Řez: medián peak force

Provedené testy: TPA, průnik slupkou, řez skrz vzorek

PCA biplot ovoce - kombinace řezu, puncture a TPA

Švestky vykazují nižší maximální sílu, sušené vzorky jsou s rostoucí teplotou výrazně lepivější

Lyo vzorky nejsou pružné, mají nízký odpor k řezu, ale jsou tvrdší při prvním skusu

Sušené mango při 40 °C vykazovalo nejvyšší odpor i práci řezu, což ukazuje na houževnatý a mechanicky náročný profil

U sušeného ovoce hrají zásadní roli zbytková voda, cukerná matrice, skelný přechod a plastifikační účinek vlhkosti [1]

FDI = ukazatel provozní náročnosti (vyšší hodnota = náročnější, méně použitelný)

Lyofilizované mango vs **Sušené mango**

Lyofilizované švestky vs **Sušené švestky**

Společná PCA řezových dat: centroidy vzorků napříč teplotami

- mechanické profily vzorků se seskupují podle **typu materiálu a technologické úpravy**
- teplota má největší dopad především u **tyčinek** a části ovocných vzorků

Oblasti vzorků v PCA korespondují se shlukovou analýzou:

- I. Velká maximální síla i práce, mechanicky náročné
- II. Vysoká počáteční síla, výrazný lom vzorku
- III. Křehké drobné vzorky
- IV. Lepivé, tahavé v teple, tuhé v chladu, vrstvené

Sušené maso (komerční)
 $\alpha_w \approx 0,85$

Sušené maso (BPDi)
 $\alpha_w \approx 0,68$

Křehkost vzorků koresponduje s tloušťkou vzorku, zbytkovým obsahem vody a α_w

Lyofilizované maso
 $\alpha_w \approx 0,12$

Provedené testy: řez skrz vzorek

peak force [g]	-18	0	15	25	40
Lyofilizované	10 527	5 594	5 762	6 699	6 270
BPD sušené	16 827	17 312	24 647	25 908	11 397
Komerční sušené	16 159	14 590	13 747	15 845	32 520

Standardizované profily řezových parametrů

mechanicky náročné, dlouze se deformují

měkčí na maximum, tažnější, lepivější, vrstvené

snadno dělitelné, křehké

silové, krátkolomné, vysoký odpor při iniciaci porušení

Závěr

- **Pro chladné podmínky:** zařazovat potraviny s nízkou iniciační silou nebo křehkým lomem
- robustnější proteinové tyčinky (BPDi) a tyčinky typu Snickers ohrát tělem před konzumací - pokles teploty pod -18 °C posouvá strukturu tyčinek do sklovitého stavu s tvrdostí překračující 300–670 N, což může mít za následek dentální trauma v poli [2]
- V současném výběru přídavků a potravinových balíčků **neexistuje univerzální tyčinka** – v zimě vadí tvrdost, v létě lepivost a ztráta kompaktnosti.
- Ve vysokých teplotách (40 °C) sušené maso, mango získává extrémně elastický profil odolný proti přestřížení - nutnost opakovaného žvýkání, což v polních podmínkách **urychluje svalovou únavu čelistí** (zvýšené riziko poruchy čelistního kloubu)

Potraviny do polních dávek nestačí testovat jako stabilní a nutričně vhodné; musí být mechanicky konzumovatelné v reálné teplotě. V mrazu je limitem tvrdý první skus, v horku lepivost, deformace a vysoká práce řezu. Nejvhodnější komponenty jsou závislé na klimatickém scénáři a požadovaném způsobu konzumace.

Tento výzkum byl financován Ministerstvem obrany České republiky, grantem INTAL: Implementace nových technologií a postupů do logistického zabezpečení Armády České republiky (**DZRO-FVL22-INTAL**) a projektem specifického výzkumu: Komplexní přístup k řešení aktuálních problémů moderních potravinářských věd (**FCH-S-26-9000**) Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

Zdroje [1] FENG, Shuhan; BI, Jinfeng; LAAKSONEN, Timo; LAURÉN, Patrick a YI, Jianyong. Texture of freeze-dried intact and restructured fruits: Formation mechanisms and control technologies. Online. Trends in Food Science & Technology. 2024, vol. 143, article 104267. ISSN 0924-2244. [2] SIMECEK, John W.; COLTHIRST, Paul; WOJCIC, Barbara E.; EIKENBERG, Steven; GUERRERO, Alicia C. et al. The Incidence of Dental Disease Nonbattle Injuries in Deployed U.S. Army Personnel. Military Medicine. 2014, vol. 179, no. 6, s. 666–673. [3] KHALLOUFI, Said a RATTI, Cristina. Quality deterioration of freeze-dried foods as explained by their glass transition temperature and internal structure. In: SUN, Da-Wen (ed.). Freeze-drying/lyophilization of foods and biological products. Boca Raton: CRC Press, 2003, s. 145–166. ISBN 1-58716-035-9. [4] RAHMAN, Md Habibur; NIU, Yuxin; ALAM, Md Shahin; CHEN, Qingshan a ZHANG, Mengchun. Recent advances in methods and technologies for enhancing drying characteristics and quality of dried fruits and vegetables. Online. Food Control. 2021, vol. 130, article 108127. [5] BOURNE, Malcolm C. Food Texture and Viscosity: Concept and Measurement. 2nd ed. Food Science and Technology. 2002. ISBN 978-0-12-119062-0.